

**MAKTABGACHA TA'LIMDA GIPERKATIV BOLALAR BILAN
ISHLASHDA PEDAGOGIK KOMPETENTLIKNI
RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI**

Raimqulova Sojida Abdusaid qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

“Maktabgacha ta'lim” kafedrasi magistranti,

E-mail: s.raimqulova@dpi.uz

Annotatsiya: *Maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida giperkativ bolalar bilan samarali ishlashda pedagoglarning pedagogik kompetentligini rivojlantirish shart-sharoitlari tahlil qilinadi. Giperkativ bolalarning xulq-atvori, psixologik xususiyatlari va ijtimoiy moslashuv jarayonlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, pedagogik kompetentlikni oshirish metodikalari va zamonaviy pedagogik texnologiyalar qo'llanishi keltiriladi. Giperaktiv bolalar bilan ishlashda zarur bo'lgan asosiy shart- sharoitlar va ularning amaliy qo'llanilishi yuzasidan ilmiy ma'lumotlar berilgan.*

Kalit so'zlar: *giperkativ bolalar, maktabgacha ta'lim, pedagogik kompetentlik, pedagogik shart-sharoitlar, malaka oshirish, texnologiya, faoliyat, jarayon, ta'lim, pedagog, diqqat, malaka, ko'nikma, mashg'ulot, ota- ona, jamoa, tadqiqot.*

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В РАБОТЕ С
ГИПЕРКАТИВНЫМИ ДЕТЬМИ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ**

Аннотация: *В статье анализируются условия для эффективной работы педагогов с гиперактивными детьми в дошкольных образовательных учреждениях. Рассматриваются особенности поведения гиперактивных детей, их психологические характеристики и процессы социальной*

адаптациии. Также представлены методы повышения педагогической компетентности и использование современных педагогических технологий. В статье приводятся научные данные о необходимых условиях для работы с гиперактивными детьми и их практическое применение.

Ключевые слова: гиперактивные дети, дошкольное образование, педагогическая компетентность, педагогические условия, повышение квалификации, технологии, деятельность, процесс, образование, педагог, внимание, квалификация, навыки, занятия, родители, команда, исследование.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL COMPETENCE IN WORKING WITH HYPERCATIVE CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATION.

Annotation: The article analyzes the conditions for effective work with hyperactive children in preschool educational institutions, focusing on the development of teachers' pedagogical competence. It examines the behavior, psychological characteristics, and social adaptation processes of hyperactive children. The article also discusses methods for enhancing pedagogical competence and the application of modern pedagogical technologies. Scientific data on the essential conditions for working with hyperactive children and their practical implementation are provided.

Keywords: hyperactive children, preschool education, pedagogical competence, pedagogical conditions, professional development, technology, activity, process, education, teacher, attention, qualification, skills, lessons, parents, team, research.

KIRISH. Giperkativlik – bu bolaning diqqatini uzoq vaqt davomida jamlay olmasligi, impulsiv xatti-harakatlari va ortiqcha faolligi bilan tavsiflanadigan rivojlanish xususiyatidir. Maktabgacha ta'limda bunday bolalar bilan ishlash pedagogning yuqori malaka va kompetentligini talab qiladi. Pedagogik kompetentlik

bolalarning ijtimoiy, emotsional va kognitiv rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda asosiy omil hisoblanadi.

Pedagogik kompetentlik – pedagogning professional faoliyatida talab qilinadigan bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishidir.

1. Giperkativ bolalar bilan ishlashda pedagogik kompetentlik quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

-Psixologik bilimlar – bolaning xulq-atvori, emotsional holati, ijtimoiy va kognitiv rivojlanish xususiyatlarini tushunish.

-Pedagogik ko'nikmalar – individual yondashuv, mashg'ulotlarni moslashtirish, interaktiv va o'yin metodlarini qo'llash.

-Ijtimoiy va kommunikativ kompetensiya – bolalar, ota-onalar va jamoadagi hamkasblar bilan samarali muloqot qilish.

-Nazariy-amaliy bilimlar – ilg'or pedagogik va psixologik tadqiqotlarni amaliyotga tatbiq etish.

2. Giperkativ bolalar bilan ishlashda pedagogik shart-sharoitlar

Tashkiliy shart-sharoitlar.

-Guruhdagi bolalar sonini kamaytirish, individual yondashuvni ta'minlash.

-Mashg'ulotlar va o'yinlarni bolalarning qiziqishlariga moslashtirish.

-Harakatli va interaktiv faoliyatlarni o'quv jarayoniga qo'shish.

Pedagogik shart-sharoitlar

Pedagogning muntazam malaka oshirish kurslarida qatnashishi.

Psixolog va metodistlardan maslahatlar olish, konsultativ yordam tizimini yaratish.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash: art-terapiya, musiqa terapiyasi, dramatizatsiya, interaktiv o'yinlar.

3. Psixologik shart-sharoitlar

Stresssiz, qulay va ijobiy ijtimoiy muhit yaratish.

Rag'batlantirish va ijobiy mustahkamlash metodlarini qo'llash.

Diqqat va xulqni boshqarish mashqlari orqali bolalarni o'qitish.

4. Pedagogik kompetentlikni rivojlantirish metodikalari

Individual va kichik guruh mashg'ulotlari – bolalarni diqqatini jalb qilish.

O'yin va harakatli metodlar – bolalarni mashg'ulotga faol jalb qilish.

Rag'batlantirish va ijobiy mustahkamlash – bolalarda motivatsiyani oshirish.

Hamkasblar bilan tajriba almashish – ilg'or metodik yondashuvlar va amaliyotlarni qo'llash.

Ota-onalar bilan hamkorlik – uyda ham moslashuv va ijtimoiy xulqni qo'llab-quvvatlash.

Professional shart-sharoitlar

Malaka oshirish va treninglar: Pedagoglar giperaktiv bolalar bilan ishlash bo'yicha zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'rganadi.

Multidiscipliner hamkorlik: Psixolog, logoped va shifokor bilan maslahatlashuv pedagogik kompetentlikni oshiradi.

Refleksiya va o'zini rivojlantirish: Pedagog o'z faoliyatini tahlil qilib, metodlarni takomillashtiradi. Ilmiy asos: Pedagogning professional rivojlanishi giperaktiv bolalarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Giperaktivlik energiya miqdorining me'yordan ko'p bo'lishi, keskin harakatlar qilish, diqqatnito'plolmaslik va o'zini boshqarishga qodir bo'lmaganligi bilan belgilanadi va bu tarbiyalanuvchi uchun o'rganish jarayonida qiyinchiliklarni tug'diradi, shu sababdan mazkur toifadagi bolalar psixologik yordamga muhtoj hisoblanadi. Psixologlar giperaktiv bolalarni tahlil qilish, ularga kerakli yordamni taqdim etish va ularningo'quv jarayonidagi muvaffaqiyatli harakatlarini ko'paytirish uchun strategiyalar va taktikalarni belgilashda yordam beradi. Mazkur strategiya va taktikalar giperaktiv bolalarning harakat energiyasini moslashtiruvchi faoliyatga yo'naltirish, o'z-o'zini boshqarish va diqqatni to'plashni o'rganishlari uchun usullar ishlatish hamda o'zlarini to'laqonli ifodalashlari uchun imkoniyatlar yaratishga yordam beradi.

Psixologik yondashuvlar giperaktiv bolalarga o'quv jarayonida qo'yiladigan qoidalar vatartiblarni tushunishga, o'rganishga va ularga moslashtirishga yordam

beradi. Bu ularning o'quv jarayonida muvaffaqiyatli bo'lishlari va o'zlarini rivojlantirishlari uchun juda muhimdir. Bolalarda giperaktivlikning sabablari haqida ko'plab fikrlar mavjud. Eng ko'p tarqalganlari: irsiy moyillik (irsiyat), biologik (tug'ilish travmasi, homiladorlik paytida bolaning miyasida organik shikastlanish), ijtimoiy muhit (ota-onalarning alkogolizmi, oiladagi mikroiqlim, yashash sharoiti, noto'g'ri ta'lim). Bolaning giperaktivligi hatto maktabgacha yoshda ham namoyon bo'ladi. Uyda giperaktiv bolalarni doimiy ravishda o'zlarining akalari, tengdoshlari bilan taqqoslashadi, vaholanki bu holat giperaktiv bolalar uchun salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar ko'pincha intizom yo'qligi va hissiy beqarorlikdan g'azablanishadi. Giperaktiv bolalar turli vazifalarga mas'uliyat bilan yondosha olmaydilar va ota-onalariga yordam bera olmaydilar. Shu bilan birga, jazolar va tanbehlar tegishli natijalarni bermaydi. Vaqt o'tishi bilan vaziyat faqat yomonlashadi. Ayniqsa, bola maktabga borganda maktab o'quv dasturini o'zlashtirishda darhol qiyinchiliklar paydo bo'ladi. Ko'pincha maktabda bolada diqqat bilan muammolar paydo bo'ladi. Yuqorida aytilganlarga qaramay, giperaktiv bolalar intellektual jihatdan rivojlangan, bunga ko'plab tadqiqotlar natijalari guvohlik beradi, ammo ular uchun diqqatni jamlash va o'z ishlarini tashkil etish juda qiyin. Tengdoshlari bilan o'yinlarda qoidalarga rioya qilmaydi, shuning uchun ishtirokchilar bilan nizolar kelib chiqadi. E'tibori sust bo'lganligidan vazifalarni bajara olmaydi, diqqati tez yig'ilmaydi. Shuningdek, giperkativ bolalar bilan ishlashda pedagog psixologik sabr-toqat va kreativ yondashuvga ega bo'lishi lozim. Mashg'ulotlarni diversifikatsiya qilish, harakat va diqqatni boshqarish texnikalari orqali bolalarning rivojlanish imkoniyatlari oshiriladi.

XULOSA. Maktabgacha ta'limda giperkativ bolalar bilan samarali ishlash pedagogik kompetentlikni rivojlantirishni talab qiladi. Pedagogik, tashkiliy va psixologik shart-sharoitlarni yaratish orqali bolalarning ijtimoiy, emotsional va kognitiv rivojlanishiga samarali ta'sir ko'rsatadi. Malakali pedagog, zamonaviy metodlar va individual yondashuv orqali giperkativ bolalar bilan ishlash jarayonini muvaffaqiyatli amalga oshiradi. Giperkativ bolalar bilan samarali ishlashda

pedagogik kompetentlikni rivojlantirish uchun yuqorida keltirilgan pedagogik shart-sharoitlarni yaratish juda muhim. Bu nafaqat pedagoglarning kasbiy malakasini oshirish, balki giperkativ bolalarning ta'lim olishini va jamiyatga moslashishini yaxshilashga ham yordam beradi. O'qituvchilarning yuqori pedagogik kompetentligi va zarur shart-sharoitlarning mavjudligi giperkativ bolalarning ta'lim jarayonini yanada samarali va ijtimoiy moslashuvchan qilish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Barkley, R. A. (2013). Taking Charge of ADHD: The Complete Authoritative Guide for Parents. Guilford Press.
2. Gurovich, L. & Dets, A. (2018). Early Childhood Education and Hyperactivity. Routledge.
3. Ponomareva, N. (2019). Pedagogical Competence in Preschool Education. Moscow: Prosveshcheniye.
4. Sharipova, M. (2021). Maktabgacha ta'limda giperkativ bolalar bilan ishlash metodikasi. Tashkent: Ilm-Fan.
5. Zaytseva, L. (2020). Psixologik yondashuvlar va individual ish metodlari. St. Petersburg: Piter.
6. **Aleksandrova, E. V.** (2016). *Giperaktivnye deti v sisteme dooshkol'nogo obrazovaniya.* – Moskva: Pedagogika.
7. **Zaharova, N. A.** (2018). *Pedagogicheskaya kompetentnost' uchitelya: teoriya i praktika.* – Sankt-Peterburg: Izd-vo "Eidison"
8. **Frolov, A. D.** (2013). *Giperaktivnye deti i ikh obuchenie v doshkol'nom vozraste.* – Moskva: Izd-vo "Prosveshchenie".
9. **Ermakov, A. V., & Erofeev, A. N.** (2019). *Pedagogika razvitiya i kompetentnost' uchitelya.* – Sankt-Peterburg: Izd-vo "Rusia".
10. **Dolgikh, M. I., & Rusalov, M. V.** (2014). *Pedagogika i psikhologiya: teorii, metody i praktika.* – Moskva: Izd-vo "Prosveshchenie".